

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קיא

ערש"ק פרשת תולדות ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קיא), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבאר הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

845 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017/8

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

"וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב . . וישמע יעקב אל אביו ואל אמו . .
וירא עשו כי רעות בנות כנען" – ביאור אריכות לשון התורה בג' הדברים
ש'ראה' עשו; הטעם שלקח עשו מבנות ישמעאל ולא מבנות לבן.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טו עמ' 221 ואילך)

יינה של תורה

"קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם" – ביאור הדמיון בין יצחק לאברהם
במהותם וענינם הרוחני, אף שבפשטות נראה דהיו בב' בחינות הפכיות זו
מזו; ביאור ענין מידות האהבה ויראה, והטעם שיראה דוקא היא המביאה
לידי שלמות הדביקות בקב"ה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 103 ואילך)

חידושי סוגיות

יביא מה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר
"מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע;
יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז
מיישב דרך אי נחדש שנתינת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי
שפיר דברי המדרש.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 116 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע אודות גודל היוקר
שבהנהגה טובה.

(אגרות קודש חלק ה עמ' עא)

מקרא אני דורש

”וירא עשו” – ג’ פרטים ראה

”וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב . . וישמע יעקב אל אביו ואל אמו . . וירא עשו כי רעות בנות כנען”
 – ביאור אריכות ל’ התורה בג’ הדברים ש’ראה’ עשו; הטעם שלקח עשו מבנות ישמעאל ולא מבנות לבן

א. בסיום הסדרה מספרת התורה על שליחותו של יעקב לפדן ארם על ידי יצחק אביו. “ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען. קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה” וגו’. וממשיכה התורה, שיעקב קיים בפועל שליחות זו: “וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן” וגו’.

ולאחר מכן ממשיכה התורה, ששליחות זו של יעקב על ידי יצחק, השפיעה גם על עשו אחיו, כי בראותו שיעקב נצטווה שלא לקחת אשה מבנות כנען אלא נשלח לפדן ארם, החליט גם הוא לגרום נחת רוח לאביו, והלך לקחת אשה שאינה מבנות כנען, אלא מבנות ישמעאל.

והנה, בענין ראיה זו של עשו – שהיא שגרמה לו ללכת לקחת את בת ישמעאל לאשה – מאריכה התורה בשלושה פסוקים: (א) “וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב, ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אותו, ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען”. (ב) “וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם” – וכפירוש רש”י, שגם פסוק זה הוא המשך לראיתו של עשו, שעשו ראה שיעקב אכן שמע אל אביו והלך פדנה ארם. (ג) “וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו” [נורק אחרי כל זה מספרת התורה על התוצאה בפועל של ראיה זו – “וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם” וגו’].

לקראת שבת

ולכאורה קשה:

למה התורה מאריכה כל כך במה שראה עשו? ! לכאורה, די היה לומר בקיצור, שעשו ראה כי דעתו של יצחק אינה נוחה מבנות כנען והוא צוה את יעקב שלא לשאת אשה מהם – ולכן החליט גם הוא לישא אשה מבנות ישמעאל ולא מבנות כנען;

ולשם מה מספרת התורה מחדש את כל הפרטים, שיצחק שלח את יעקב לפדן ארם, והוא בירך אותו, ויעקב אף שמע והלך בפועל – הרי כל הפרטים הללו כבר ידועים מלפני כן, ואין צורך להאריך ולפרטם!

ולכאורה, היתה התורה צריכה לומר רק את הראיה השניה של עשו ("וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו"), ולשם מה האריכה בכל הפרטים שהיו בראיה הראשונה של עשו ("וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב, ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה, בברכו אותו... וישמע יעקב... וילך פדנה ארם"), שלכאורה אינם מוסיפים בהסברת הליכתו של עשו לישמעאל [ומה שנוגע כאן הוא רק זה ש"ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען", ותו לא? !]

ב. אך הביאור, שבאריכות זו באה התורה ליישב תמיהה כללית:

לכאורה, אם אכן עשו רוצה לקיים את רצונו של יצחק, ולכן הוא הולך בדרכי יעקב אחיו – היה צריך לעשות זאת בשלימות, וללכת אף הוא (לא אל ישמעאל, אלא) אל פדן ארם ובית לבן! מדוע החליט עשו לקיים פרט אחד מתוך דברי יצחק, לא לקחת אשה מבנות כנען – ולא שם לבו אל הפרט השני שבדבריו, זה שהוא צוה ליעקב לקחת אשה מפדן ארם דוקא? !

אלא, שמטעם זה מחלקת התורה את ראייתו של עשו לשנים, כי עשו ראה שני דברים: אחד (בשני הפסוקים הראשונים הנ"ל) הביא אותו אל הצד השלילי, שלא ללכת לפדן ארם בעקבות יעקב – והשני (בפסוק השלישי הנ"ל) גרם לו לצד החיובי, זה שהוא כן הלך אל ישמעאל.

ועל סדר שלושת הפסוקים הנ"ל:

(א) "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אותו" – עשו ראה כי יצחק שלח את יעקב לפדן ארם ובירך אותו, ועשו הבין ששליחות זו היא ענין פרטי שבין יצחק ליעקב ("ושלח אותו פדנה ארם... בברכו אותו"): ההליכה לפדן ארם היא הדרך שעל ידה יוכל יעקב לקבל את ברכות יצחק. ולכן חשב עשו, שהליכה זו לפדן ארם אינה שייכת אליו, כיון שהוא לא התברך בברכות אלו;

(ב) "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם" – עדיין היה עשו יכול לחשוב, שבכל זאת כדאי לו ללכת לפדן ארם, כי על ידי הליכתו לשם יקבל הוא את הברכות. אך כשראה שיעקב כבר שמע אל דברי יצחק והלך בפועל לפדן ארם, הרי שהברכות הן כבר של יעקב וברשותו, ואם כן, בוודאי אין טעם שגם הוא ילך לפדן ארם, לאחר שהברכות הקשורות בהליכה זו נלקחו כבר על ידי יעקב;

לקראת שבת

ט

(ג) "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" – לאחר מכן התבונן עשו עוד בענין, וראה את הצד השני, שיש פרט אחד מתוך דברי יצחק שהוא כן שייך גם אליו: זה שבנות כנען אינן טובות בעיני יצחק אביו. דבר זה, הבין עשו, לא שייך לענין הברכות המיוחדות של יעקב, אלא דיעה כללית של יצחק בענין נישואין. וראייה זו השניה – היא שגרמה לעשו לצאת מארץ כנען וללכת לישא את בת ישמעאל.

ג. ויש להוסיף ולבאר בטעם שהלך עשו לישמעאל דוקא, ולא לפדן ארם:

עשו רצה להראות, שלא זו בלבד שהוא אינו גרוע מיעקב אחיו, אלא שהוא יותר טוב ממנו, ובשנים:

(א) יעקב הולך לפדן ארם ונושא שם אשה ממשפחת אחיו של אברהם – ואילו הוא הולך אל ישמעאל ונושא את נכדתו של אברהם עצמו (וכהדגשת הכתוב: "בת ישמעאל בן אברהם");

(ב) יעקב הולך לאחר שנצטווה על ידי אביו במטרה לקבל את הברכות שהובטחו לו בזכות הליכה זו ("בברכו אותו") – ואילו הוא משתדל לקיים את רצון אביו גם מבלי שנצטווה על כך במפורש, וללא שקיבל ברכות מיוחדות! ...

יינה של תורה

"קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם"

ביאור הדמיון בין יצחק לאברהם במהותם וענינם הרוחני, אף שבפשטות נראה דהיו בב' בחינות הפכיות זו מזו; ביאור ענין מידות האהבה ויראה, והטעם שיראה דוקא היא המביאה לידי שלמות הדביקות בקב"ה

א. על הפסוק (ריש פרשתנו) "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" ביארו חז"ל (הובא בפרש"י עה"פ) טעם כפל הלשון "יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" – "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה . . מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם".

וכבר הקשו במפרשים (אלשיך ועוד) דאם מהאי טעמא, הי' צריך זה להכתב סמוך ללידתו של יצחק, ומדוע המתין הכתוב עד כאן?

ומזה שענין זה נכתב בפרשתנו, שהיא הפרשה העוסקת ביחוד בענינו של יצחק, מובן, דהא שקלסתר פניו של יצחק הי' דומה לשל אברהם הוא לא רק במראה החיצוני (בכדי להפריך טענת ליצני הדור), אלא שהי' דומה גם בעצם ענינו (בעבודתו הרוחנית) לאברהם.

ב. והנה, בנוגע לעבודתם של אברהם ויצחק מצינו שעבודתו של אברהם היתה בעיקר במידת האהבה לה', וכמו שמכונה (ישעי' מא, ח) "אברהם אוהבי". ואילו עבודתו של יצחק היתה במידת היראה, שלכן נאמר עליו (ויצא לא, מב) "ופחד יצחק" ("ודרחיל לי' יצחק" (תרגום אונקלוס)).

לקראת שבת

יא

והנה ב' אופני עבודה אלו חלוקים זמ"ז. אהבה ענינה הוא קירוב האוהב אל הנאהב, שאין בזה תנועה של התבטלות האוהב כלפי הנאהב, אדרבה, באהבה מורגשת מציאות האוהב, שהוא נעשה קרוב. ובעבודת ה' היינו הקירוב והדביקות בה', דמתבונן בכך שהקב"ה בחר בנו להיות לו לעם (וכדו'), דע"י התבוננות זו הרי הוא מתמלא ברגש אהבה ודביקות בקב"ה.

משא"כ יראה ענינה – שהאדם מתבטל ומאבד תוקפו ומציאותו כלפי זה שירא ממנו. ובעבודת ה' היינו הביטול לקב"ה, דע"י שמתבונן בכך שהקב"ה הוא המלך שלו, ה"ה מקבל את מלכותו ומתבטל אליו.

וכפי שמודגש ענין זה בהחילוק בין יחס הבן לאביו ויחס העבד לאדונו:

יחס הבן לאביו יסודו (בעיקר) ברגש האהבה שביניהם – והרי אהבת הבן אל אביו אינה מבטלת את 'מציאותו' של הבן, כי אם כפי שהוא במציאותו יש לו קירוב ואהבה לאביו; משא"כ יחס העבד לאדונו יסודו (בעיקר) במידת היראה (יראת העבד מאדונו), שענינה ופעולתה הוא הביטול – שיקבל עליו את עול אדונו ולהיות כפוף ובטל אליו.

עפ"ז צריך להבין לכאורה, כיצד אמרו ש"יצחק דומה לאברהם" בתוכנו ומהותו הפנימית, והרי ע"פ הנ"ל נמצא דלא רק שענינם ועבודתם שונים בתכלית, אלא הם אף הפכיים?

ג. הביאור בזה:

בפשטות נראה, אשר פעולת הדביקות והקירוב לקב"ה היא באהבת ה' דוקא. משא"כ ביראה, אשר בה אין נרגש כל כך הקירוב והדביקות בקב"ה. אך מ"מ, נראה לבאר דהיכולת לבוא לדביקות אמיתית ומושלמת בקב"ה, היא ע"י תנועה של יראה דוקא.

דהנה, בעבודה דמידת האהבה נרגשת מציאות האדם (כנ"ל), ולכן, כמה שיתעורר האדם ברגש אהבה ודביקות בקב"ה, הנה מאחר והוא נברא מוגבל, קירובו לקב"ה הוא קירוב מוגבל; הדביקות האמיתית בה', כפי שהוא מרומם ולמעלה מכל הדרגות והספירות העליונות, יכולה להיות דוקא ע"י שמבטל את עצמו לגמרי, דאזי דביקותו אינה מוגבלת (מאחר ואינה קשורה למציאותו המוגבלת). וכפי שרואים בקשר בין העם להמלך שמתבטא בעיקר בזה שכורעים ומשתחוים לפניו, דהיות שהמלך מרומם מהעם אי אפשר להתקרב אליו אלא רק ע"י שמתבטלים אליו.

בטוי לכך רואים במאמר חז"ל (רש"י בהעלותך יב, ח) "עבד מלך מלך" – דדוקא משום שהוא עבד ובטל אל המלך מתגלה על ידו תוקפו של המלך.

[בהנ"ל יובן גם מה שמבקשים (תפלת אלוקי נצור) "ונפשי כעפר לכל תהי' פתח לבי בתורתך" דלכאורה שתי בקשות אלו סותרות אחת את השני' – דבכדי להבין את הלימוד היטב, הרי זה דוקא ע"י הרחבת לבו ומוחו ונכמו מה "דרבא מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן, ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעטא" (פסחים קיז, א), דה"ו זה כדי להרחיב את

לקראת שבת

לבם בלימוד] – תנועה הפוכה מתנועה של ביטול וכיווץ, וכיצד באים ב' בקשות אלו בהמשך אחד, דלאחרי "ונפשי כעפר לכל תהי" שמורה על ביטול גדול "כעפר שהכל דשין בו", מבקשים "פתח לבי בתורתך"?

אלא דע"פ הנ"ל יובן, דבכדי להגיע לפתיחת לב אמיתית בתורה, שהיא חכמתו של הקב"ה שבאין ערוך לשכל האדם מוכרחת להיות קודם התבטלות גמורה של האדם, ורק אז נעשה הוא מוכשר לקבל את תורתו של הקב"ה "פתח לבי בתורתך".

ד. על פי כל הנ"ל יובן גם בנוגע לעבודתו של יצחק:

היראה של יצחק היתה היראה המביאה לדביקות האמיתית בקב"ה, דהיא הכנה להשמחה ופתיחת הלב בעבודת ה', הבאה ע"י הקדמת הביטול. וכפי שמתבטא זה גם בשמו (וכידוע, דשם הדבר מורה על מהותו) שנקרא "יצחק" מלשון שחוק ושמחה.

וזהו "אברהם הוליד את יצחק", דבאמת אין מידת היראה סותרת כלל למידת האהבה דאברהם, אלא אדרבה, היא המביאה לידי שלמות הדביקות בקב"ה (ענין האהבה).

חידושי סוגיות

פלוגת הרמב"ם והראב"ד במעשר קודם מ"ת

יביא מה שנחלקו אי נתינת מעשר דאברהם הי' מגדר "מעשר", וראיית המפרשים נגד הראב"ד מהא דלא נתן מגידולי קרקע; יקדים דשיטת הראב"ד מיוסדת על המדרשות גבי עשו שרצה לעשר; עפ"ז מיישב דרך אי נחדש שנתינת אברהם היתה מגדר מצות "מעשר", אתי שפיר דברי המדרש

"וימצא בשנה ההיא מאה שערים"

(פרשתנו כב, יב)

א.

שיטת הרמב"ם דאברהם לא נתן "מעשר", דלא הי' נידולי קרקע

כדין מצוות שנתחייבו בהם קודם מ"ת, כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"א): על ששה דברים נצטווה אדם הראשון כו' בא אברהם ונצטווה כו' ויצחק הפריש מעשר. והשיג עליו הראב"ד¹, ד"הי' ראוי לומר והוא הפריש מעשר", פירוש דבמצות מעשר נתחייבו כימי אברהם, והו"ל להרמב"ם לומר "והוא (אברהם, דבי' קאי) הפריש מעשר". חזינן דאיפליגו אי מצות מעשר הוא חיוב מימות אברהם או מימות יצחק, ויל"ע במאי קמיפלגי.

והנה, בנו"כ הרמב"ם על אתר (ראה רדב"ז, כסף משנה ומגדל עוז שם) פירשו, דנחלקו בפירוש

(1) וראה תורה שלמה לך אות קלב. וש"נ.

לקראת שבת

הכתוב "ויתן לו מעשר מכל" (לך יד, כ) שנאמר גבי אברהם, דלהרמב"ם לא הי' זה כלל מגדר מצות מעשר, דהא התם מיירי בשלל המלחמה שנתן אברהם מעשר ממנו למלכי צדק דהוה כהן (כמסופר בהכתובים שם), וא"כ בודאי אינו מכלל חיוב "מעשר", דהמעשר אינו נוהג אלא בגידולי קרקע (או יתירה מזו, דאברהם לא נתן מאומה², ופירוש הכתוב התם הוא, דמלכי צדק נתן מעשר לאברהם³, ואברהם הי' הכהן⁴).

משא"כ גבי יצחק נאמר "וימצא בשנה ההיא מאה שערים" (פרשתנו כב, יב), ואיתא ע"ז במדרש (בראשית רבה פס"ד, ו) ד"מדד אותה מפני המעשרות". אמנם להראב"ד גם נתינת אברהם היתה מדין מעשר⁵.

ותחילה יל"ע בשיטת הראב"ד, היכי סבר דהוא מדין מעשר, הא כנ"ל המעשר אינו אלא בגידולי קרקע. ולאידך, תימה מה יישבו המפרשים דברי הרמב"ם במה שביארו דהי' מעשר משלל המלחמה, הא היא גופא תיקשי לי' אמאי לא הזכיר הרמב"ם חיוב שני זה שקיימו אברהם, ליתן מעשר משלל המלחמה⁶ (או להאופן השני – המצוה שקיים מלכי צדק).

ב.

יקשה על הראב"ד מה ישיב להרמב"ם, ויקשה גבי המעשר דעשו

וב"צפנת פענח" (הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה⁷) כ', דמעשר זה משלל המלחמה, הוא מגדר הציווי

ומפרש שהראב"ד לא ס"ל הדרשה שהאומד דיצחק למעשרות הי'. ודבריו צע"ג. כי בפשטות, כוונת הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם הוא (א) על שלא מנה הפרשת מעשר עם המצות דאברהם, (ב) על מה שמנה מצוה זו בין המצות שנתחדשו ע"י יצחק. אבל גם לדעת הראב"ד י"ל שהאומד דיצחק למעשרות הי'. והרי כן דעת רש"י (תולדות כו, יב) ורמב"ן (שם כו, ה) שהביאו הדרשה שהאומד דיצחק למעשרות הי' – אף שפירשו (לך לך יד, כ) שאברהם נתן מעשר.

(6) אין לתרץ כי בכלל אין זה ענין מעשר שלנו, כ"א כמוש"כ הרד"ק בשם אביו (הובא גם בטור הארוך) שמלכי צדק אמר לאברהם "תוכל לקחת המעשר מן הכל. . כי כל מציל ממון חבירו המעשר הוא שלו על שטרח להצילו". כי א"א לפרש כן בדעת הרמב"ם כי [נוסף על שלפי"ז הו"ל לכתוב ששם תיקן דין זה (אף שבדוחק יש לתרץ שהרמב"ם מונה כאן רק מצות שהיו קודם מ"ת ולא דינים)] ברמב"ם לא נמצא דין זה שהמציל ממון חבירו המעשר הוא שלו. (7) וראה גם צפע"נ עה"ת פ' לך (ע' נז).

(2) כי לא הי' לו ממה ליתן שהרי אמר "אם מוט גו" (מגדל עוז שם. רד"ק בשם אביו. מקומות שנסמנו בהערה 4). ולדעת הראב"ד שאברהם הפריש מעשר – יש לומר שס"ל (א) שאברהם נתן מעשר "מכל אשר לו" ולא מן השבי (כדפירש"י שם – ראה ריב"א וגו"א שם). (ב) שכיון שהשלל נקנה לאברהם, אלא שויתר עליו למלך סדום – ויתר רק על שלו אבל לא על המעשר שהוא לגבוה (ריב"א, פירוש טור הארוך, אוה"ח (פסוק כא) וראה גם רמב"ן כאן).

(3) בזהר (ח"א פז, ב) שהקב"ה נתן מעשר לאברהם. אבל גם לפי פירוש זה מוכח שקיימו אז מצות מעשר למטה, כי מצותיו של הקב"ה הם ע"י שהאדם מקיים המצות (תו"א לד, ד).

(4) ריב"א. פירוש טור הארוך בשם "יש מפרשים". חזקוני. וראה גם רד"ק שם בשם אביו (הובא בטור הארוך שם). וראה גם רד"ק שם בשם אביו (הובא בטור הארוך שם).

(5) במגדל עוז שם "מדרשות חלוקות הם כו"

לקראת שבת

טו

שנצטוו ישראל במלחמת מדין, להביא "תרומת המכס" מהשבי ומלקוח שלקחו ממדין⁸ (מטות לא, כח ואילך). ולדבריו נראה ליישב, דמחזור הא שהרמב"ם לא הזכיר מה שנתקיים ע"י אברהם, דהא חיוב זה דמלחמת מדין אינו נוהג לדורות, כמ"ש הרמב"ם עצמו במ"א (סהמ"צ שורש ג). ועפ"ז תגדל הקושיא לשיטת הראב"ד, מה שפירש שהוא מדין מעשר.

ועוד זאת, דאף אם תמצי לפרש בהכתובים בדרך אחר דהי' מדין מעשר, עדיין יל"ע מהיכי תיתי הכריח הראב"ד דלא כהרמב"ם, עד שהשיג עליו דודאי הי' לו להזכיר מה שנתן אברהם מעשר, הא כיון דאיכא אף לפרושי בדרך אחרת שלא הי' זה מעשר, אין לזה הכרח מן הכתובים, וא"ש מה שהרמב"ם נמנע מלהזכירו.

והנראה בזה, בהקדם דרשת רז"ל (בראשית רבה פס"ג, ג'⁹) על הכתוב שנאמר בפרשתנו (כה, כז) "ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה גו'", דעשו רצה "לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן"¹⁰, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות¹¹ (פרש"י עה"פ). וביארו המפרשים (רע"ב, רא"ם גו"א ועוד. וראה פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה), דבדוקא שאל על מינים אלו, כיון שהמלח והתבן פטורים מן המעשר אפי' מדרבנן, ובזה הראה דהוא מדקדק במצוות, שמעשר אף ממינים שאינם חייבים במעשר.

ולכאורה הוא תימה, כמו שהקשו בספרים (ראה משכיל לדוד כאן. דברי דוד (להט"ז) כאן¹²), דלזה הו"ל רק לעשר בפועל לעיני אביו במינים אלו כמו שמעשרין במינים אחרים, ומה הועיל במה ששאל איך מעשרין, אדרבה – בזה הוכיח בורותו שאינו יודע סדר מעשרות אף במינים

כפיו" מפרש בפ"י הראשון "כתרגומו" (ענין הצידה כפשוטו), ורק בפ"י הב' (ומדגיש שזהו "מזדשו") מפרש "שהי' צד אותו ומרמהו בדבריו" (וראה נחלת יעקב על פרש"י שם^א).

ויש להוסיף עוד: אם נפרש "יודע ציד" כפשוטו, הו"ל להקדים "איש שדה" ל"יודע ציד" (שהרי צידה כפשוטה הוא רק לאחר היותו בשדה). ומזה מוכרח שהענין ד"יודע ציד" הי' עוד בהיותו בבית טרם יציאתו לשדה.

ועפ"ז יומתק ג"כ הכרחו של רש"י לפרש שהמרמה היא בזה ש"שואלו". היאך מעשרין כו", ולא כפי' הראב"ע שהענין ד"מלא מרמות" שייך לצידה כפשוטה.

(12) וראה לקמן הערה 16.

8) ודוקא לפירוש זה יומתק ההמשך בכתוב: אשר מגן צריך בידך (הרכוש והנשים והעם) ויתן לו מעשר מכל (אשר מגן), משא"כ לדעת רש"י – הובאה לעיל הערה 2.

9) וכ"ה בפסיקתא דר"כ שם. ובתנחומא פרשתנו ח: מהו שתהא חייבת במעשר.

10) בריב"א עה"ת כאן: את הדמאי ואת המלח ואת התבן. וצ"ע.

11) ראה רע"ב, רא"ם (ועוד) כאן ההכרח ע"ד הפשט שלא לפרש "יודע ציד" כפשוטו.

[אף רש"י עצמו: (א) מפרש "איש שדה" – "וצודה בקשתו חיות ועופות" (והרי זהו ענין נוסף על "איש) שדה" – "אדם בטל" (וראה רא"ם וגו"א שם) – ודלא כתי' הא' ברא"ם. (ב) עה"פ (שם, כח) "ציד

לקראת שבת

החייבים במעשר. ויותר מזה יש להקשות, הא ודאי לא נתכוין להדר במצוות יותר מאביו, וכיון שודאי ראה דאין אביו מפריש מעשר ממינים אלו (דאין המעשר נוהג בהן), איך חשב להיות מדקדק במה שאפילו אביו אינו מקיים.

ג.

יקדים דל'הראב"ד נתן אברהם מדין "מעשר", דקודם מ"ת נהג בכל

והנה, לבד מזה יש להקשות בלשון השאלה (שהובאה בפרש"י¹³) "היאך מעשרין", מה נתקשה בזה¹⁴, הא בעצמו קרא לזה "מעשר" שהוא עשירית ממה שבידו¹⁵. ועוד, דבאם נאמר שפטורין מן המעשר, והוא שאל "היאך מעשרין", ודאי הוכיח בזה בורותו, דמלשון שאלתו משמע שחשבם לחייבים במעשר, ורק שלא ידע כיצד הוא סדר המעשר¹⁶.

וזהו רק באם ננקוט בלשון זה, אמנם מצינו גירסא אחרת במדרש שלפנינו, דגריס "היך מתקנין, ולגרסא זו אפ"ל דבהא גופא נתקשה, דכיון שבמינים אלו ליכא מצות "מעשר", איך ויכול לתקן לאכילה בדרך אחר (דודאי בכל דבר צריך לתקנו לאכילה, בהראותו ד"לה' הארץ ומלואה" (תהילים כז, א)), וע"ד מה דפירש ה"גור ארי" שם, ובזה מחוויר גם מה שלא הראה בזה בורותו. אמנם להגירסא הנ"ל, דשאלתו היתה "היאך מעשרין", אינו מיושב. וליישוב גם הגירסא האחרת, הוא רק באם נפרש כשיטת הראב"ד דמה שנתן אברהם הי' ממצוות מעשר, דעפ"ז אתי שפיר דרשת רז"ל, ובהקדם היישוב על הראב"ד ממה שהצדיקו המפרשים שיטת הרמב"ם, כיון דמצוות מעשר הוא רק בגידולי קרקע.

די"ל בזה, דאעפ"כ ס"ל להראב"ד שהוא בכלל מעשר, דאף שדין מעשר הוא בגידולי

דבברי דוד כאן "דלא מספקא לי אם חייב במעשר . . אלא דהראה לפני אביו שהוא מחמיר על עצמו לחייבו במעשר אלא דמספקא לי . . בהך מעשר שאינו אלא חומרא מהו שיתן המעשר ע"פ האומד". ובמשכיל לדוד כאן: שהי' שואל ידענא דהתבן פטור מדינא, מיהו הרוצה להחמיר ולעשרו היאך יעשה דמסתברא די'ש לו לעשות איזה חילוק ושינוי . . ולא ליתא מינה חורבה לעשר מן הפטור על החיוב.

אבל פשוטות הלשון "היאך מעשרין" משמעו שפשיטא לי שהם חייבים במעשר (כבמפרשים הנ"ל בתחילת ההערה). ועוד ועיקר: הבן חמש למקרא עדיין לא למד דאין מעשרין באומד או דאין מעשרין מן הפטור על החיוב, ואם זוהי כוונת רש"י הו"ל לפרש.

13) משא"כ לגירסת התנחומא דלעיל, דשאל אם חייבים במעשר.

14) וכבר הקשה בצידה לדרך על הרא"ם שכתב שמקורו של פרש"י הוא מתנחומא. [בדפוס שני דפרש"י הגירסא "אם מעשרין". אבל בכת"י רש"י, דפוס רש"י ומפרשי רש"י (כולל הרא"ם) שתח"י הוא ככפנים].

15) כמו שהקשה ברע"ב על פרש"י כאן. – ופירושו "שהי' שואל מה טעם מעשרין כו" (ע"ש) [וכן מ"ש במהרי"ק על פרש"י (ירושלים תשל"א) "כלומר מאמתי מעשרין ואיזהו גמר מלאכתו"] – אינו לפי פשוטות הלשון "היאך מעשרין". וראה פי' הדברי דוד שבהערה הבאה.

16) גו"א וצידה לדרך כאן.

קרקע, אמנם גדר זה גופא שבמעשר הוא ממה שנתחדש במ"ת, דניתנה תורה ונתחדשה הלכה, וקודם מ"ת היתה מצוות מעשר בכל דבר, ולזה נתן אברהם "מעשר מכל" מדין מצוות מעשר. וכדמצינו בשאר מצוות שקיימו האבות, דלא נתקיימו בכל דיניהם שבזמן הזה, וכמו מילה דלא ניתנה פריעת מילה לאברהם (יבמות עא, א) אף דבזמן הזה "מל ולא פרע כאילו לא מל" (שבת קלז, רע"ב). ועד"ז מצינו במצות ייבום, דקודם מתן תורה קיימה אף ע"י האב או קרוב אחר מן המשפחה (רמב"ן וישב לח, ה¹⁷), אף שבזה"ז מתקיימת רק באח. ועד"ז י"ל בנדוד"ד שמצות מעשר היו מקיימין בכל הנכסים, ומש"נ "ויתן לו מעשר מכל" קאי אכל נכסיו¹⁸, ולא רק אשלה המלחמה כשיטת הרמב"ם (דהא נתינתו משלל המלחמה כבר נתפרשה בפ"ע במה שאמר אברהם "אם מחוט וגו' אקח מכל אשר לך" (לך יד, כג), היינו שלא יקח מאום משלל סדום¹⁹).

ותו יש ליישב בשיטתו, דהוא סבר דמעשר שנתן אברהם הי' מדין "מעשר כספים", דמחוייב כל אדם ליתן מעשר מכל רווחיו (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ה. טושו"ע יו"ד ר"ס רמט, ובש"ך שם), ואע"פ שחייב זה הוא רק מדרבנן, הא קיים אברהם כל התורה ואפילו חיובי דרבנן (קידושין פב, א. יומא כח, ב), שלמדו זה מן הכתוב (פרשתנו כו, ה) "וישמור תורת גו"²⁰, וכיון ש"מעשר כספים" הוא בכלל מצות מעשר (דבספרי (הובא בתור"ה עשר – תענית ט, א) יליף לחיוב "מעשר כספים" מן הכתוב שנאמר במעשרות (ראה יד, כב) – "עשר תעשר"), נוכל לומר דאברהם קיים מצות מעשר במה שנתן מכל נכסיו.

ד.

עפ"ז יהי' מיושב שאלת עשו לאביו בדיני מעשר דמלח ותבן

ובאם נפרש כן במה שנאמר גבי אברהם "ויתן לו מעשר מכל", חזינן דאברהם קיים מצוות מעשר בכל אשר לו, שנתן עשירית מכל מה שבידו מדין "מעשר" (ולא מדין "תרומת המכס"), ונצטרך לומר בזה כנ"ל, דקודם מ"ת קיימו למצות מעשר בכל דבר שהי' בידם ולא רק במינים שנתחייבו אחר מתן תורה (או שנאמר דקיימו אף "מעשר כספים" דרבנן שהוא בכל דבר, והוי ממצות מעשר).

– לשלול האמירה ד"אני העשרתי את אברם" (שהרי קודם נתינת המעשר לכהן ה"ז רכושו והנותן ונעשה (בתוספת) עשיר עי"ז).

20) שמזה מובן שיתכן לומר דמש"נ בתושב"כ "ויתן לו מעשר" הכוונה בזה גם למעשר דרבנן, ונמנה (לדעת הראב"ד) מצוה זו שקיים אברהם (ולא כל המצות שקיים עד שלא נתנו – וכקושיית הלח"מ שם), כי נמנו רק אלו המפורשים (או עכ"פ מרומזים) בתושב"כ.

17) וראה ג"כ חזקוני (שם, יג). רד"ק, מושב זקנים (מבעה"ת) ואוה"ח (שם, כד). דעת זקנים מבעה"ת (שם, כו).

18) כמ"ש הריב"א והגו"א שם.

19) וראה גם מפרשים שבהערה 4. מגדל עוז הל' מלכים רפ"ט. – ומ"ש הרמב"ן שם (וראה הנסמן לעיל בהערה 2 בסופה) ד(רק) "חלק הגבוה הפריש לתתו לכהן" – אינו בפשטות משמעות הכתוב שמלך סדום קיבל בחזרה מאברהם את הכל

לקראת שבת

ורק לדרך זו נוכל ליישב הגירסא הנ"ל, דכיון שכן נהג אברהם ודאי הנהיג כן לזרעו, כמש"נ "יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' גו'" (וירא יח, יט), ודאי שגם יצחק הי' מקיים מצות מעשר כמו אברהם (ולהדרך השני, שהוא מעשר כספים, הוא מפורש יותר בהכתוב שם – "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה גו'"), בכל המינים, כולל המלח והתבן, ורק ששאלת עשו היתה "היאך מעשרין במינים אלו"²¹, כמשי"ת.

ויובן ממה דמצינו במין דמלח ותבן, שבזה נבדלים משאר מינים, דאף שבפ"ע יש בהם שוויות מועטת ביותר (דהמלח ודאי אין משתמשין בו לבדו, ואף התבן אינו שוה כ"כ, כשמשתמשין בו בפ"ע להסקה בתנור או למאכל בהמה, כדמצינו בש"ס (שבת רפ"ג. שם לח, ב), אבל כשנותנים אותם לתוך מינים אחרים להשביחם, הנה אף בכמות מועטת²² משבחים שוויות המין ההוא פי כמה, וכדמצינו בכתוב גבי מלח – "היאכל תפל בלי מלח" (איוב ו, ו), דהמלח מהפך המאכל מלהיות תפל, וכך התבן שנשתמשו בו ישראל לבנין הלבנים במצרים (שמות ה, ז ואילך), דאז מתגדלת שוויותו.

וזוהו שנתקשה עשו, אחר שידע שאביו מקיים מעשר מכל נכסיו²³, ומסתבר שהנתינה היתה מכולם יחדיו (ולא שנתן מכל מין בפ"ע חלק עשירי שבו), היינו שהיתה נעשית ע"פ אומדנא משוויות כל הנכסים יחד, ולזה נתעורר אצלו ספק איך צריך לחשב שוויות המלח והתבן שבנכסיו²⁴, דהא כנ"ל שוויים תלוי באופן שימושם²⁵. ובזה רצה שיסבור אביו שהוא "מתקדק במצוות" (כלשון רש"י שם), שמתדייק באופן החשבון דעשירית מכל נכסיו (משא"כ באם נפרש שרצה לעשר ממה שפטור מן המעשר, אינו מובן לשון זה, דטפי הול"ל "מהדר במצוות" או "מחמיר").

הפסיקתא דר"כ (דלעיל בפנים) "מים (ומלח)".
 25) בנוגע לדברים אחרים, גם אותם שכשמעריבים אותם בדברים אחרים נתוסף בחשיבותם – לכאורה אין שאלה, ודנים לפי חשיבותם בהווה בפועל. אבל בנוגע למלח ותבן, שכל (עיקר) חשיבותם הוא רק כשמעריבים אותם בדברים אחרים, מקום לומר שאצלם מחשבים ע"פ העתיד כו'.

21) להעיר גם מגו"א ועוד כאן.
 22) להעיר מפרש"י לעיל (וירא יט, כו).
 23) ובזה אין להקשות (כנ"ל בפנים) אשר שאלה זו מורה שאינו מדקדק במצוות כי הי' לו לידע מהנהגת יצחק – כי מובן שחשבון המעשר אינו דבר גלוי כו'. (ובמקום "סעיף א" צ"ל "בפנים").
 24) עפ"ז יומתק הטעם שלא נקט רש"י כגירסת

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

גודל היוקר שבהנהגה טובה

"תורה זו – אמר החסיד – העמידה אותנו על הרגלים, וכל ימי, בכל ענין שהזמין השי"ת
הצטלצלו באוזני דבריו הקדושים של הרבי "שככה לו"..."

ב"ה ה' אייר ת"ש
לייקוואוד

ואני מה מאושר הנני בראותי מדה טובה והנהגה חסידותית באחד מאנ"ש בכלל, ובענין
אהבת רעים בפרט אשר זהו אחד היסודות בדרכי החסידים שיסדו הוד כ"ק אבותינו רבותינו
הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

והנה מלבד גודל הענין דאהבת ישראל אשר הוד כ"ק רבנו הזקן הואיל לאמר באחת
התורות ברבים, כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך", הנה לבד זאת הרי
הדברים קל וחומר, ומה כשחוזרים תורתו של אחד הרביים הנה גורמים שפתותיו הק' דובכות
(הכוונה בזה – הקשר והיחס), הנה מכ"ש דכאשר מקיימים בפועל איזו הנהגה טובה עד כמה
גורמים קורת רוח לנשמת כ"ק אבותינו רבותינו הק' אשר מסרו נפשם הק' ממש בשביל לקבוע
מדות טובות באנ"ש.

ה"ככה" שלו

החסיד הישיש ר' יצחק שאול נ"ע מפאהאר סיפר להחסיד ר' גרשון דוב נ"ע אשר באחת

לקראת שבת

התורות הראשונות שזכה לשמוע מהוד כ"ק רבנו הזקן נ"ע היתה תורה זו.

"אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו", היינו מי שהוא עובד ה' ופעל בעצמו שה"ככה" הוא שלו ("זיינער"), שכפי שצריך להיות כך הוא ("אזוי איז ער"), אצלו קיים ה"ה' אלקיו".

תורה זו – אמר ר' יצחק שאול להחסיד ר' גרשון דוב – העמידה אותנו על הרגלים וכל ימי, בכל ענין שהזמין השי"ת הצטלצלו באוזני ("האט געקלונגען אין די אויערען") דבריו הקדושים של הרבי "שככה לו".

כמה מן ההאזנה והקליטה בדרכי החסידות נרגש בספור הקצר הזה, איש בן תשעים שנה, ועפ"י סיפורו של הר' גרשון דוב הי' בעל כשרונות מצוינים ובעל ידיעה גדולה ורחבה בנגלה ובדא"ח.

"או פיאנאהא קאפליא דאראנא"

חבריו החסידים המליצו עליו: יצחק שאול הוא בור סוד שאינו מאבד טיפה וכשהיו מתועדים יחדיו והרי"ש הי' מספר איזה סיפור מאשר ראה או שמע בוויטעבסק ליאזנע, ליאדי וליובאוויטש, וחוזר על אותו המאמר ששמע אז והי' מדייק לספר באותיות מדוייקים ויסמן את המקום – ביהכ"נ, בית וחדר – ששם ראה או שמע המאמר או הסיפור המסופר, הי' החסיד ר' עזריאל יעקב מלמד – דוד של החסיד ר' גרשון דוב – אומר "או פיאנאהא קאפליא דאראנא", כלומר אצל השותה לשכרה גם טיפה יקרה.

החסיד ר' יצחק שאול הי' אחד ממקושרי כ"ק רבנו מתחילת התגלותו – בעודו בוויטעבסק – עד יומו האחרון בעלמא הדין (החסיד ר' יצחק שאול הי' בין החסידים הולכי רגל אשר הלכו עם כ"ק רבו בעת עזבו את ליאדי) וכל ימי נשיאותו של הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי וחמש-עשרה שנה מימי נשיאות של הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר צמח צדק.

הישיש הלזה בעמדו על מפתן היכל חיי החיים – ימים אחדים לפני הסתלקותו ספר בנועם נפלא וברגש פנימי אחת התורות המתיחסות אל העבודה והעיד על עצמו שכל ימיו צללו באזניו הוד קולו הקדוש של רבינו בפירוש "שככה לו", ואנן מה נענה בתרי".

כולנו כאחד יודעים שהתורה והעבודה נצחיים המה, וסדנא דארעא חד הוא, ואין הדבר תלוי אלא בנו.

יחוס השי"ת וירחם ויאיר את המוחות ויעיר את הלבבות לגשת אל העבודה להגדיל אור התורה והעבודה עפ"י תורת החסידות.

